

Dvadeseti creski simpozij o Petriću u kontinuitetu – drugi put s podnaslovom »Hrvatski filozofi u europskom kontekstu«

U sklopu znanstveno-kulturne manifestacije *22. Dani Frane Petrića* u gradu Cresu održan je od 26. do 28. rujna 2013. simpozij »Od Petrića do Boškovića: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu«. Bio je to dvadeseti, jubilarni simpozij čiji cilj je istraživanje djela hrvatskog renesansnog filozofa Frane Petrića, a drugi se put za redom održao pod nazivom »Od Petrića do Boškovića: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu«.

Simpozij je započeo u večernjim satima u srijedu 25. rujna 2013. godine predstavljanjem kataloga izložbe *Stjepan Gradić, otac domovine*, izložbe koja se održala u Dubrovačkim muzejima. Katalog su predstavili autorica izložbe i urednica kataloga Pavica Vilać te suautori u katalogu Stjepan Krasić i Vedrana Gjukić-Bender. Predstavljajući su prikazali ne samo izložbu o Gradiću nego i njegov život i djelo. Pavica Vilać izložila je glavne karakteristike svoje autorске koncepcije, Vedrana Gjukić-Bender osvrnula se na ulogu likovnih djela u postavu izložbe, a Stjepan Krasić, u katalogu izložbe zastupljen sa sedam priloga, od kojih je najopsežnije poglavlje o znanstvenom radu Stjepana Gradića, prikazao je znamenitoga Dubrovčanina kao diplomata, polihistora i obnovitelja Dubrovnika nakon razornog potresa 1667. godine.

Na formalnom otvaranju skupa, u četvrtak ujutro, uvodne riječi održali su predsjednik Programskog odbora Ivica Martinović i gradonačelnik grada Cresa Kristijan Jurjako. Simpozij je započeo uvodnim predavanjem, koje je održao dugogodišnji sudionik Petrićeva simpozija u Cresu – Igor Škamperle (Ljubljana). On je u izlaganju »Frane Petrić e Giordano Bruno, protagonisti della trasformazione paradigmatica della filosofia della natura nel Rinascimento: due epistemologie a confronto« (»Frane Petrić i Giordano Bruno, protagonisti paradigmatičke preobrazbe filozofije prirode u renesansi: dvije epistemologije u sučeljenju«), održanom na talijanskom jeziku, obrazložio da su Frane Petrić i Giordano Bruno bili dva ključna autora za razumijevanje prijelaza na nova epistemološka i pojmovna rješenja u kasnorenesansnoj filozofiji prirode. Škamperle se posebno koncentrirao na ona djela u kojima dvojica filozofa raspravljaju o Aristotelu i u kojima pobijaju njegove teze o prirodi, tražeći novi filozofski pristup. To su djela *Discussiones peripateticæ* Frane Petrića i Brunov dijalog *De la causa, principio et uno*.

Nakon uvodnog izlaganja uslijedila je prva simpozijska sesija naslovljena »Petrić u kontekstu«, a sastojala se od dvaju predavanja. Prvo predavanje »The Idea of Philosophical Concord: Giovanni Pico della Mirandola, Francesco Piccolomini, and Johannes Jessenius« (»Ideja filozofske sloge: Giovanni Pico della Mirandola, Francesco Piccolomini i Johannes Jessenius«) održao je Tomáš Nejeschleba (Olomouc). Izlagač je podsjetio na to da je Giovanni Pico della Mirandola formulirao ideju filozofske sloge u *Conclusiones nongentae* (1486), ali i u *De ente et uno* (1491). Jedan od promicatelja ideje pomirenja Platona i Aristotela u kasnom 16. stoljeću bio je padovanski aristotelovac Francesco Piccolomini, koji se čak koristio hermetičkim tekstovima kao izvorom svojih kozmoloških ideja u skladu s Picovim projektom filozofske sloge. Njegov student Johannes Jessenius slijedio je ovaj Pico-Piccolominijev projekt pomirenja u svojim filozofskim djelima. Jessenius je u ovaj projekt uključio i suvremene mislioce iz obiju filozofskih tradicija. Tako je objavio tzv. *Zoroaster*, izvadak iz Petrićeve *Nove sveopće filozofije*, kao uzorak platonizma, a gotovo istodobno Savonarolino djelo *Universae philosophiae epitome* kao uzorak aristotelizma. Iako je objavljivao djela kojima je htio promicati filozofsku slogu, Jessenius nikad nije napisao vlastiti ozbiljan rad u prilog filozofskom pomirenju. Drugo predavanje u sesiji održala je Mihaela Girardi-Karšulin (Zagreb). U svom predavanju »Polemika između Petrića i Angeluccija u svjetlu Filoponovih *Komentara Metafizike*« autorica je prvo zapazila da je Petrić, potaknut Angeluccijevom kritikom njegova tumačenja naslova i predmeta Aristotelove *Metafizike*, u svojoj *Apologia contra calumnias Theodori Angelutii* povezo tri citata koji spominju nazivak »metafizika«: iz Filoponovih *Komentara Metafizike*, Averroesova spisa *Epitome metaphysices* i *Komentarā Metafizike* Tome Akvinskog. Tim trima navodima podupro je Petrić svoje tumačenje naziva »metafizika«: da se taj naziv ne odnosi na jednu znanost. Autorica je potom izložila kako je Angelucci odgovorio na Petrićevu *Apologiju* koristeći tri ista izvora (Filopon, Averroes, Toma Akvinski): da je metafizika mudrost, ali s jedinstvenim predmetom. U zaključku svoga izlaganja autorica je posebno raspravila pitanje o tome kako je moguće da dva filozofa, oslanjajući se na iste navode, zastupaju dijametralno oprečne tvrdnje.

U večernjim satima održano je predavljanje knjige Frane Petrić, *Peripateitičke rasprave: Svezak drugi (Knjiga I.–IV.)* (Zagreb: Institut za filozofiju, 2013). Ovu vrlo vrijednu knjigu, kojoj se bolje mjesto i vrijeme za predavljanje nije moglo naći, predstavile su urednice Erna Banić-Pajnić i Mihaela Girardi-Karšulin te predstavnik izdavača, ravnatelj Instituta za filozofiju Filip Grgić.

Sesijom »Petrićeva *Della poetica* i njezini odjeci« započeo je drugi radni dan simpozija. Nažalost, zbog zdravstvenih tegoba veteranke ovog simpozija

Hede Festini sesija je imala samo jedno, ali izrazito zanimljivo predavanje. Naime, Željka Metesi Deronjić (Zagreb) održala je predavanje »Polemika između Frane Petrića i Iacopa Mazzonija«. Iacopo Mazzoni u dvadesetom poglavlju prvog dijela djela *Della difesa della Comedia di Dante distinta in sette libri* (Cesena, 1587) izlaže svoje objekcije na Petrićeve zapise iz *La decata istoriale* o Sositeju te time ulazi u polemiku s Franom Petrićem. Kako je autorica istakla, sam Mazzoni navodi kako je predmet njegove polemike s Petrićem besmislen, vrijednost polemike je u tome što ona omogućava koristan uvid u način polemičkog razlaganja i oponiranja u okviru kojih obojica pokazuju ujedno i tendenciju predstavljanja samih sebe kao oštroumnih mislilaca.

Sljedeća sesija »Dvije sudbine: Marko Antun de Dominis i Franjo Ksaver de Orlando« započela je izlaganjem Vesne Tadjine pod naslovom »Recepcija Marka Antuna de Dominisa u Engleskoj«. Izlagačica je, na temelju dokumenata sačuvanih u Britanskom državnom arhivu u Londonu, pokazala kako se mijenjao odnos Englezā prema de Dominisu. Taj odnos je bio uvjetovan promjenom političkih okolnosti, različitim interesima, ali ga je uvijek pratilo nerazumijevanje de Dominisovih stvarnih nastojanja. De Dominisove ideje prihvaćane su u Engleskoj samo kad su bile politički dobrodošle. Drugo izlaganje u sesiji, naslovljeno »Franjo Ksaver Orlando i njegova predavanja iz nautike u Trstu i Rijeci (1754.–1784.)«, održao je Mijo Korade (Zagreb). Autor je ukratko izložio životni put i djelo Franje Ksavera de Orlando (1723–1784), isusovca rođenog u Rijeci, s naglaskom na predavanja koja je Orlando držao iz nautike i na šest rukopisnih udžbenika iz različitih nautičkih predmeta. Predavač je posebno izložio strukturu, metodologiju i sadržaj Orlandova udžbenika iz hidrografije.

Sljedeća simpozijaska sesija »Bošković polihistor« započela je predavanjem »An Analysis of the Narrative Structure of Ruđer Bošković's Account of his Travel in the Papal States between 1750 and 1752« (»Analiza narativne strukture Boškovićeve putopisa po Crkvenoj Državi (1750.–1752.)«) Perside Lazarević Di Giacomo (Chieti-Pescara). Ona je istražila strukturu pripovijedanja u »prvoj knjizi« Boškovićeve djela *Voyage astronomique et géographique* (Paris, 1770), koje je primarno prikaz mjerenja meridijanskoga luka između Rima i Riminija, a vrijednost podviga znatno je uvećana uključenjem pažljivo pripremljena zemljovida Crkvene države. Budući da je prva knjiga povijesni i fizički opis putovanja te se sastoji od priče i diskurza, autorica se pri analizi poslužila dvjema metodama: s jedne strane povijesnokritičkim pristupom, a s druge strane analizom strukture i teksta. Drugo predavanje u sesiji, naslovljeno »Recepcija Boškovićeve teorije silā u udžbeniku *Physica generalis* (Trnava, 1770) Ivana Krstitelja Horvatha«, održao je Ivica Martinović (Zagreb). Autor je prvo uočio da je Horvath pri pisanju svoga prvoga sveučilišnoga udžbenika

iz fizike u znatnoj mjeri preslikao strukturu udžbenika *Compendiaria physicae institutio* (1762) Pála Makóa te dokazao da se Horvath služio bečkim izdanjem Boškovićeve *Teorije* iz 1759. Detaljno je obrazložio da je Horvath Boškovićevu teoriju sila sustavno izložio u prvoj raspravi svog udžbenika pod naslovom »O počelima i općim svojstvima tijela«. Horvath nije čitao samo Boškovićevu *Teoriju* nego se, upozorio je Martinović, pozivao i na ranije Boškovićeve rasprave od 1748. do 1755. Dapače, Horvath se pozivao i na svoje udžbenike iz logike i metafizike koje je objavio u Budimu 1769. godine, a u kojima je također posegnuo za Boškovićevim filozofemima. Na kraju izlaganja autor je postavio pitanje: započinje li s Horvathovim udžbenikom iz 1770. godine recepcija Boškovićeve prirodne filozofije u Slovačkoj? Prvi odjek Boškovićeve teorije sila zabilježen je 1767. u filozofskom tezariju, koji sadrži tvrdnje o privlačnim i odbojnim silama i o neprotežnim elementima, odgovorio je Martinović.

U popodnevним satima održan je okrugli stol o Nikoli Sagriju: uz transkripciju rukopisa *Il Carteggiatore* (1570–1571) pohranjenoga u *James Ford Bell Library*, Minnesota University, USA. Novootkriveni rukopis i njegovo tiskano izdanje koje je priredio talijanski istraživač Dario dell’Osa, profesor na Sveučilištu u Bariju, pod različitim su vidicima predstavili Persida Lazarević Di Giacomo, Mijo Korade i Ivica Martinović.

Završni dan simpozija, subota 28. rujna 2013. godine, započeo je sesijom »Dva rukopisa: Juraj Dubrovčanin i Michael Sendivogius«. Prvo izlaganje održala je Erna Banić-Pajnić (Zagreb) – »Juraj Dubrovčanin (Georgius Raguseius) o *Ars brevis* Rajmunda Lula«. Autorica je proučila dosad neobrađivan rukopis *Expositio Georgii Ragusei super Artem brevem Raymundi Lulli* Jurja Dubrovčanina. To je kratki tekst u kojem se Dubrovčanin osvrće na skraćenu verziju umijeća Rajmunda Lula, kojemu se pripisuje dvjestotinjak djela. U izlaganju su posebno prikazane temeljne značajke Lulova umijeća. Prije svega je pojašnjeno značenje četiriju figura ili slika koje čine temelj Lulova umijeća. Na samom kraju izlaganja istaknuto je kako je interes za to umijeće ponovno ožvijen u novije doba zahvaljujući tome što neki pobornici suvremene filozofije u njemu vide anticipaciju simboličke logike i modernog načina organiziranja znanja. Sesija je završila predavanjem Snježane Paušek-Baždar (Zagreb) »Alkemijski rukopis u zagrebačkoj Metropolitani«. Autorica je izložila sadržaj prijepisa njemačkog prijevoda Sendivogiusova djela iz 1763. godine, koji se čuva u zagrebačkoj knjižnici Metropolitani. U rukopisu se nalazi i uputa za pripremu kamena mudraca od snijega, kiše i rose. Po Sendivogiusu to su tvari koje u sebi sadrže zrak i koje »povezuju« nebesko i zemaljsko područje.

Usljedila je, sad već tradicionalna, digitalna radionica. Prvu su digitalnu radionicu održali Ivica Martinović (Zagreb) i Marin Martinić Jerčić (Zagreb) na

temu »Od Josepha Mangolda do Bonaventure Wimmera: Kako je digitalizirana rana recepcija Boškovićeve prirodne filozofije u Bavarskoj (1755.–1794.)«. Autori su definirali novi geografski (Bavarska) i vremenski (1755–1794) okvir za istraživanje rane recepcije Boškovićeve djela. Njihovo istraživanje rezultiralo je vrlo zanimljivim otkrićima kojim su pokazali kako koncentrirana i strogo određena istraživanja u digitalnom svijetu mogu doprinijeti novim, važnim spoznajama. Drugu digitalnu radionicu »O Jurju Dragišiću u digitaliziranim djelima iz 19. stoljeća« održao je Bruno Ćurko (Zagreb). On je pokazao do kakvih sve rezultata možemo doći ako digitalno pretraživanje metodološki ograničimo samo na jedno stoljeće i na samo jednog autora.

Završno predavanje održala je Elisabeth von Erdmann (*Bamberg*) pod naslovom »*Homo mediator*. Die Teilhabe des menschlichen Bewusstseins am Sein der Welt. Inspirationen für den Toleranzgedanken in der Philosophie von Frane Petrić« (»*Homo mediator*. Sudjelovanje ljudske svijesti u bitku svijeta. Inspiracije za misao o toleranciji u filozofiji Frane Petrića«). Autorica se usredotočila na pojam »svijesti« koja je nosilac novoplatoničke koncepcije što ju je razvio sâm Frane Petrić. Mudrost sudjelovanjem u božanskoj mudrosti, svijest u *philosophia perennis* dobiva značajno na vrijednosti. Ta je tradicija razvila shvaćanje o čovjeku kao posredniku u stvaranju, a stvaranje u realizaciji svoje načelno božanske zamisli uvijek treba i čovjeka. U predavanju su postavljena dva temeljna pitanja (problema) koje je autorica pokušala razjasniti. Prvi problem jest kako prema Petriću svijest djeluje na svijet, a drugi je problem kako iz navedenog može proizići europska misao o toleranciji.

Simpozij je, naravno, završio prigodnim riječima predsjednika Programskog odbora i pozivom za zajednički susret na istom mjestu 2014. godine. Simpozij »Od Petrića do Boškovića: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu« ispunio je očekivanja – mali, specijalistički simpozij koji u svakom svom izdanju, pa tako i ove 2013. godine, donosi nove spoznaje o hrvatskim filozofima.

Bruno Ćurko